

SAKSBEHANDLER
Eline Ova Sveen
Bård Langvandslien

VÅR REF.
25/02337-2

DERES REF.

VÅR DATO
01.07.2025

DERES DATO
16.05.2025

postmottak@ra.no
www.riksantikvaren.no

Allstad AS
Postboks 535 Sentrum
0105 OSLO

Gjerstad og Evje prestegård - Avgjørelse av klage på vedtak om avslag på dispensasjon for montering av elektroniske dørlåser

Vi viser til mottatt klage datert 16. mai 2025. Klagen gjelder Agder fylkeskommunes avslag på søknad om dispensasjon fra vedtak om fredning etter kulturminneloven § 15 a. Klagen gjelder montering av Nimly dørlåser på Gjerstad og Evje prestegårder.

Klagen er oversendt til oss fra Agder fylkeskommune i brev datert 27. mai 2025. Klagen er fremsatt innen klagefristen og tas til behandling. Frist for å komme med merknader har gått ut, og saken anses for å være tilstrekkelig opplyst.

Konklusjon

Riksantikvaren har vurdert alle sider av saken og kommet til at Agder fylkeskommunes vedtak stadfestes. Klagen tas ikke til følge.

Bakgrunn for saken

Den 19.12.24, søkte dere om dispensasjon etter kulturminneloven § 15 a for montering av elektronisk dørlås av typen Nimly Code på dører på:

- Hoveddør og sekundærdør på Gjerstad prestegård
- Hoveddør, sekundærdør og tertierdør på Evje prestegård
- Hoveddør og sekundærdør på Lyngdal prestegård

Begrunnelsen for søknaden er et ønske om at bygningene skal brukes til samfunnsnyttige formål og at bygningsmassen skal være i kontinuerlig bruk. Et elektronisk låsesystem vil effektivisere administrasjonen av nødvendige tilganger til bygningen, gi en bedre kontroll over hvem som har tilgang og unngå at det er flere fysiske nøkler i

omløp. Et elektronisk låssystem vil også gi en mer profesjonell nøkkeladministrasjon ved at «nøkler» kan tildeles digitalt via en app. Målet er mindre ressursbruk, økt sikkerhet, større fleksibilitet og langt bedre bærekraft og oversikt over tilganger til boligene. Elektronisk nøkkelsystem fører til at det ikke blir nødvendig å gjennomføre reiser for å gi tilgang til bygningen, noe som er i tråd med målet deres om bærekraft. I søknaden redegjør dere også for valget av leverandør av låsesystemet.

Agder fylkeskommune innvilget søknaden for sekundærdørene på Gjerstad og Lyngdal prestegårder, men avsto låser på hoveddører på alle de tre prestegårdene og på sekundærdør på Evje prestegård i vedtak datert 02.05.2025.

Avslagene ble begrunnet med at de aktuelle dørene er vesentlige og synlige elementer i fasaden og at hoveddørene på Gjerstad og Lyngdal i tillegg sannsynligvis er originale. De avslåtte tiltakene ville dermed innebære vesentlige inngrep i kulturminnene. Fylkeskommunen vurderte ellers at søkers behov for et system for mange ulike brukere og entreprenører generelt utgjør et særlig tilfelle.

Innholdet i klagen

Klagen gjelder avslagene for tiltak på Gjerstad hoveddør og for Evje hoveddør og sekundærdør. Det blir påpekt at eksisterende vrider på Gjerstad er ny, og skifte til en moderne nøkkellås vil ikke innebære tap av autentisitet. Det samme gjelder for hoveddør og sekundærdør på Evje prestegård. Dere legger derfor til grunn at tiltakene ikke vil innebære et vesentlig inngrep i kulturminnene.

Fylkeskommunens vurdering av klagen

Fylkeskommunen viser til følgende:

- Oppsetting av Nimly Code elektroniske dørlåser er i liten grad tilpasset de historiske fasadene og kan kun aksepteres i begrenset omfang.
- Tiltaket kan kun aksepteres på dører med liten synlighet og lav antikvarisk verdi. Dette har sammenheng med den antikvariske helheten som i disse kulturmiljøene innebærer vesentlige opplevelsesverdier så vel som kunnskapsverdier.
- Eksteriørene i hovedbygningene anses som en vesentlig del av formålet med fredningene. Vinduer og dører er av stor betydning for den antikvariske helheten i fasadene.
- Det er avgjørende at nye løsninger for dørhåndtak og lås er godt tilpasset helheten.
- Den omsøkte løsningen er lite tilpasset de historiske verdiene.
- Agder fylkeskommune har bedt om at alternative løsninger blir vurdert. Dette har ikke blitt gjort.

- Agder fylkeskommune har tilbudt dialog og felles befaring med fagkompetanse. Dette har blitt valgt bort.
- Det fremkommer ikke ny informasjon eller endrede omstendigheter i klage som tilsier en annen konklusjon.
- Vedtaket opprettholdes.

Riksantikvarens vurdering

Riksantikvaren skal prøve om fylkeskommunens vedtak er basert på riktig bruk av dispensasjonsbestemmelsen og om saksbehandlingen er korrekt. Selv om det foreligger saksbehandlingsfeil, er vedtaket likevel gyldig når det er grunn til å regne med at feilen ikke kan ha virket inn på vedtakets innhold, jf. forvaltningsloven § 41. Riksantikvaren kan også prøve fylkeskommunens skjønnsutøvelse.

En fredning tar alltid utgangspunkt i hvordan fredningsobjektet var på fredningstidspunktet. Formålet med fredningen, omfanget og bestemmelsene definerer hva og hvilke deler av objektet som har nasjonal kulturminneverdi.

Kulturminneloven § 15 a åpner for at det kan gis dispensasjon fra fredningsbestemmelsene. Det stilles to vilkår, som begge må være oppfylt for at dispensasjon kan gis. Tiltaket kan ikke medføre et *vesentlig inngrep*, og det må foreligge *særlige tilfelle*.

Bestemmelsen er en *kan*-bestemmelse. Dette innebærer at en søknad om dispensasjon kan avslås selv om begge vilkårene er oppfylt, dersom behovet for å beskytte det fredete kulturmiljøet vurderes å gå foran søkers behov eller samfunnsmessige behov som tilsier at dispensasjon skal gis.

Vesentlig inngrep

Hva som er et vesentlig inngrep, vil bero på et faglig skjønn, og må vurderes konkret. Kulturminnemyndighetene skal foreta en helhetlig vurdering av inngrepets art og størrelse sett opp mot kulturminnets art, størrelse og kulturhistoriske og arkitektoniske verdier. Formålet med fredningen og fredningsbestemmelsene har stor betydning for vesentlighetsspørsmålet.

Mindre endringer som hver for seg ikke synes å være vesentlige, kan samlet sett – og over tid – innebære vesentlige inngrep. Gjentatte mindre inngrep kan til slutt føre til at tålegrensen er nådd for hva som kan aksepteres uten å overstige terskelen for vesentlige inngrep. I et kulturmiljø må tiltaket ses opp mot hvilken innvirkning det har på miljøet som helhet.

Allstad AS eier flere preste- og bispeboliger spredt rundt i hele Norge, og ønsker å montere elektroniske dørlåser på flere av bygningene.

Riksantikvaren er enig med Agder fylkeskommune i at dørhåndtak og nøkkelhull er sentrale deler av den antikvariske helheten i fasadene. På flere bygninger vil slike låser være svært fremtredende og innebære en vesentlig forringelse av kulturminnet, fordi de fremstår som fremmedelementer med en moderne utforming som ikke er tilpasset bygningens arkitektur. I mange tilfeller vil også de eksisterende låsene og klinkene ha høy kunstnerisk, håndverksmessig og historisk verdi. I andre tilfeller kan imidlertid utskifting av låser ha mindre, eller ingen negativ innvirkning på bygningens visuelle kvaliteter. Det vil derfor være nødvendig å gjennomføre en konkret vurdering i hvert enkelt tilfelle. Relevante momenter i vurderingen vil være dørenes alder og autenticitet, og hvor eksponert de er i fasaden.

På originale dører, eller gamle dører med høy arkitektonisk eller kulturhistorisk verdi, vil montering av elektroniske dørlåser i de fleste tilfeller utgjøre et vesentlig inngrep som det ikke kan gis dispensasjon til. Dette skyldes at elektroniske dørlåser vil være svært fremtredende på denne typen dører, og være i sterk kontrast til dør og inngangsparti. Det samme gjelder nyere hoveddører med en eksponert plassering i fasaden. Som hovedregel, vil det ikke kunne gis dispensasjon for utskifting av dørlås, med klinker og beslag i slike tilfeller.

På nyere hoveddører som ikke er særlig eksponert, eller andre sekundære dører, for eksempel kjøkkendører, vil det i flere tilfeller være mulig å gi dispensasjon fra fredningen til å montere elektronisk dørlås. I tilfeller hvor dispensasjon blir gitt, skal låsen primært være i et materiale eller farge som er mest mulig samsvar lik bygningenes tradisjon, i de fleste tilfeller vil sort antas å være et brukbart alternativ.

Særlige tilfelle

I tilfeller hvor det omsøkte tiltaket regnes for å være et vesentlig inngrep i kulturminnet, er det ikke nødvendig å vurdere hvorvidt det foreligger et særlig tilfelle.

Som særlige tilfelle trekker forarbeidene til kulturminneloven frem tiltak som er nødvendige av hensyn til formålet med den enkelte fredningen, tiltak av vesentlig samfunnsmessig betydning og andre helt spesielle tilfeller. Tiltak som er nødvendige av hensyn til formålet med fredningen, kan for eksempel være brannsikring, reparasjoner og restaurering. Tiltak som er av vesentlig samfunnsmessig betydning, kan for eksempel være miljøhensyn, universell utforming og krav til helse, miljø og sikkerhet, som er pålagt gjennom andre lovverk.

I de fleste tilfelle, vil ikke forenkling av administrative prosedyrer alene oppfylle vilkåret om særlig tilfelle. Riksantikvaren er likevel opptatt av at kulturminner skal vedlikeholdes og brukes. I så måte kan elektroniske dørlåser som kan styres digitalt, være tiltak

som støtter opp om formålet med fredningen og som bedrer sikkerheten for bygget ved å forhindre at uvedkommende får tilgang til fysiske nøkler. I dette tilfellet, vektlegger Riksantikvaren at Allstad har ansvaret for en stor portefølje av fredete bygninger. Et elektronisk system vil gi en bedre oversikt over hvem som til enhver tid har tilgang til bygningene, og gjøre det mulig å trekke tilbake tilgangene når leieforhold avsluttes eller vedlikeholdsarbeid og liknende er utført.

*

Riksantikvaren vurderer ut fra bildene i saken, at hoveddørene til Gjerstad og Evje prestegårder har en betydelig eksponert plassering i fasaden og at monteringen av Nimly dørlås vil innebære et visuelt inngrep i den helhetlige fasaden. I tillegg er hoveddøren på Gjerstad sannsynligvis original. Sekundærdøren på Evje prestegård har også en svært synlig eksponering i fasaden og utgjør en del av den antikvariske helheten til bygningen. Vi anser at alle de påklagede tiltakene vil innebære vesentlige inngrep i denne konkrete saken. Vi legger ellers til grunn at vilkåret om særlig tilfelle er oppfylt jevnfør begrunnelsen over. Det er gitt dispensasjon for elektronisk lås på sekundærdør på Gjerstad prestegård og for tertierdør på Evje prestegård. Dette anses å tilfredsstille søkers behov i stor grad i disse sakene.

Agder fylkeskommune har fulgt samme praksis for vurdering som det Riksantikvaren har lagt til grunn i tidligere avgjørelser om elektroniske dørlåser på fredete prestegårder og som det er redegjort for i denne saken.

Avgjørelse

Riksantikvaren har vurdert alle sider av saken og kommet til at Agder fylkeskommunes vedtak opprettholdes. Klagen tas ikke til følge. Det tillates ikke å installere elektronisk dørlås på hoveddør på Gjerstad prestegård og på hoveddør og sekundærdør på Evje prestegård.

Denne avgjørelse er endelig og kan ikke påklages, jf. forvaltningsloven § 28 tredje ledd.

Vennlig hilsen

Kaare Stang
seksjonssjef

Eline Ova Sveen

Brevet er elektronisk godkjent uten underskrift

Kopi til: Pål Gitmark Eriksen, Agder fylkeskommune, Postboks 788 Stoa, 4809
ARENDAL